

מסורת הש"ס

אף כאלן בפרוסה. לזכך על אכילת מנה. ושמי שלימות מייתי משום ברכת המוציא ללא גרע משאר ימים טובים שזריך לזנוע על שמי ככרות שלימות וזנוע מאחת מהשלימות: אף כאלן הוא מסיק ואשמו אופה. כדי שלא תחמיץ: משום קפא. ארס: קפא דחמא חמא. מי שאכל חזרת וחלה בשביל הקפא יאכל כנון וירפא: קפא דחמא כרמי. מי שאכל כנון וקשה לו יאכל כרמי: חמימי. ישתה מים חמיין: קפא דוולוו חמימי. ארס של כל ירקות חמיין רפואה להן: וזכר לתפוח. שהיו יולדות צניהן שם בלא עזב שלא יכירו צהן מצריים דכתיב תחת התפוח עוררתני (שיר ח): לסמוכיה. להטיל ולכתוש בו הרבה כדי שיהיה עז וזריך לקהוייה להטיל בו תפוחים ויין ומילתא דלית בו קיוהא: לזיך לקהוייה. וזכר לתפוח וזריך לקהוייה וזכר לטעם: פזלון. ירקות שמטילין בחרוסת וזכר לתנן וחרוסת שכותשים בו הדק וזכר לטעם: סגרי חדך. חנוונים היושבים אלל חלונותיהם ומוכרין כמו מלץ מן החרכים (שם ט): מרתני^א וכלן הבן שואל אביו. כאלן צמזיגת כוס שני הבן שואל את אביו מה נשתנה עכשיו שמוזגין כוס שני קודם אכילה: גמ'

תורה אור השלם

1. וצניח ואמרת לפני יי אלהיך ארמי אבד אבי וירד מצריקה ורג שם במתי מעט ויהי שם ללוג גדול צצום ורב: דברים כו ה

הגהות מהר"ב

רגשוברג

א' גמ' אמר ליה שטרמן מנומר מה נשתנה. י"ב עיין לעיל דף קטו ע"ב בתוספות ד"ה כדי שיעיר ותר' וצפרי"ח סי' ע"ג ס"ק ו' דור"ק:

מוסף רש"י

זכר לתפוח. י"א וזכר לתפוח כשיו טשילן הטעם על נוארס היה מופה נוארס ונעשה מוגלה (הוארה ח"א סי' ט"ז). שבעל הלילות. של שר ימים טובים ושבתות, אנו אוכלים חמין ומצה. לא סגי דלא אכלין וזי תמן וזי מנה דכתיב כהו טעג ויהא (סעודה). כולו צלי. ואפילו התגינה (לעיל ע"ה).

מוסף תוספות

א. והיינו ברכת המוציא שמברך העני כל ימות השנה אף כאלן בפסח יצור המוציא על הפרוסה. מוס' ב. [ד]במאי דפליגי בכל ימות השנה בפרוסת המוציא מידים בפסח דבעינן אפרוסה. מוס' רי"ד הסודות לתפוח. ג. ולא היה נוגע כלל בשלימות דאניה אלא משום לחם משנה. מוס' הלא"ה ברטות לו:

ערבי פסחים פרק עשירי פסחים קמז.

קמז.

עין משפט
נר מצוה

פ' א מיי פ"ח מהל' מנה הל' ו סמג עיין מה טוש"ע א"ח סי' תע"ה א' וס' תעג סעי' ו: פ' ב טוש"ע א"ח סי' תס סעי' ב: פ' ג ד מיי פ"ז מהל' מנה הל' יא סמג עיין מה טוש"ע א"ח סי' תעג סעי' ה ב'ג"ה: פ' ד ו מיי פ"ז וס' מהל' מנה הל' ב סמג שם טוש"ע שם פ"ז: פ' ד שם סעי' ז ב'ג"ה: פ' ב מיי פ"ז שם הל' ה וס' הל' ז:

רבינו חננאל

ד"א לחם עוני מה דרכו של עני הוא מסיק ואשתו אופה וכו'. אע"פ שאין חרסת מצוה, ואמאי מייתי ליה משום קפא דרפירשונו למעלה. ו' אלעזר ב"ר צדוק [אומר] החרוסת מצוה, והביא ראיה לדבריו שכן היו תגרי ירושלם אומרים קחו לכם תבלין למצוה. מכלל שחרוסת מצוה. מאי מצוה. ו' לוי אמר וזכר לתפוח שנאמר תחת התפוח עוררתני וגו'. ו' יוחנן אומר וזכר לטעם. אמר אביי הלכך צריך [לקיחה] [לקהוייה] וזכר לתפוח וצריך לסמוכיה וזכר לטעם. תגרי חרץ שבירושלים היו אומרים בואו וקחו לכם תבלין למצוה, כגון קמח וכווצא בו זכר לתבן שטביט. מרתני^א מנוג לו כוס שני ואם הבן שואל וכו'. תי"ד כאן היה הבן חכם הבן שואל את אביו ואם לאו אשתו שואלתו. ואפי' שני תלמידי חכמים הבקיין בהזאת הפסח שואלין זה את זה מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות. ואסיקנא אמר רבא שבעל הלילות אין אנו מטבלין אפילו פעם אחת הלילה הזה שתי פעמים. מתחיל בגנות מאי היא, רבא אמר מתחלה עובדי כוכבים היו אבותינו, רב יוסף אמר עבדים היינו לפרעה. והאידנא עבדין כתריווינו.

מה דרבו ש" עני בפרוסה. נראה דגם המוציא זריך לזכך על הפרוסה^א וכן משמע ב' כילד מצריין (ברכות דף לו): דקאמר הכל מודים לענין פסח שמניח פרוסה בתוך השלימות וזנוע פ"י אפילו למ"ד מצרך על השלימה ופוסר את הפחיתין מודה לענין פסח דלוי מצרך על השלימה אלא על הפרוסה משום מה דרכו של עני כו' ומניחה בתוך השלימה כדי שיהא נראה שזנוע על השלימה ומשמע דלענין המוציא קמיידי^ב וקאמר צמר הכי ו"א ח"א ח"א צר אבא בשבת חייב לזנוע על שני ככרות שנאמר לקטו לחם משנה ועיקר מילתיה דר' חייא צר אבא שפך כל כתיב (שבת ד' קח): אלא להכי מייתי התם אחר פסח לומר שזריך שם מצוה שלישית משום לחם משנה וחייב לזנוע על שמי ככרות צין בשבת צין צייט דאי לאו הכי למה הציא שם מילתיה דר' חייא וכן פסק רב אלפס דלזריך לזנוע על שמי ככרות ציוס טוב והטעם לפי שהיה לחם משנה יורד צערני ימים טובים וקשה שאלו מתפללים בלילה קדשת וצרכתו מכל הימים וקדשתו מכל הזמנים ואמר (במילתיה פ'ר' בשלח) צמן צרכו צמן קדשו משמע צייט היה מן יורד ו' וכן היה נוהג ה"ר מנחם מיוני וה"ר יוס טוב שהיו מצרכין הכל על הפרוסה^א אך ר"י היה מצרך המוציא על השלימה והדר על אכילת מנה על הפרוסה וזנוע משתייה יחד וכן עמא דבר ולכן עושין על השלישית כריכה כדי לקיים מצוה בשלשון:

צריך לסמוכיה וצריך לקהוייה.

וצירושלמי אמר אית דעבדי זכר לדם ומשום הכי קרי ליה טיבולו צמשה וכן עמא דבר לסמוכי וצשעת אכילה מקלשין אותו ציין וטומן וצתשעות הגאונים מפרש לשעות חרוסת צפירות שנדמה לכנסת ישראל צזיר השירים (ח) תחת התפוח עוררתני כפלח הרמון התאנה חנטה אמרתי אעלה בתמר אגוז אל גנת אגוז ושקדים על שם שקד הקציה. על הק: ר' תנאי חרץ שבידושים. משמע דהלכה כר' אלעזר צר' לדוק וגם כספריס כזכר ר' יוסף ונימוקו עמו וכן עשה ה"ר יוסף בסדרו חרוסת וזכר לטעם:

הלילה הזה מרור. הא ללא אמר כולו מרור משום דאכלינן שאר ירקות צטיבול ראשון: בורץ צ"ה. רב חסדא מוקי לה בצללו דצרים (לעיל דף ע"ה) כן מימא דאמר חוגגה בצהה עם הפסח אינה נאכלת אלא כלי ואע"ג דקאמר התם ואמר רב חסדא וצפרקין ליתיה דרך הגמרא כן:

ו' ואמרתם וזה פסח הוא. פ"י בצמירה שזריך לומר פסח זה שאנו אוכלין ואיתקש מנה ומרור לפסח ו"ל נמי מנה זו מר' זה: ו' פ"יבך אנהנו בו. י"א שצע הודאות ולא יותר כנגד ו' רקיעים: וחותם

א"ף כאן בפרוסה דבר אחר מה דרכו של עני הוא מסיק ואשתו אופה: א"ף כאן נמי הוא מסיק ואשתו אופה: אע"פ שאין חרוסת מצוה: ואי לא מצוה משום מאי מייתי לה א"ר אמי משום קפא אמר רב אסי קפא דחמא חמא דחמא כרמי [קפא דכרתי חמימי] קפא דכולהו חמימי אדהכי והכי נימא הכי קפא קפא דכירנא לך ולשב בנתיד ולתמני בלחתך: רבי אלעזר בר' צדוק אומר מצוה וכו': מאי מצוה רבי לוי אומר יזכר לתפוח ור' יוחנן אומר וזכר לטעם אמר אביי יהלכך צריך לקהוייה וצריך לסמוכיה לקהוייה וזכר לתפוח וצריך לסמוכיה וזכר לטעם תניא כוותיה דרבי יוחנן תבלין וזכר לתבן חרוסת וזכר לטעם אמר רבי אלעזר בר' צדוק כך היו אומרים תגרי חרץ שבידושים בואו וטלו לכם תבלין למצוה: מרתני^א המזוג לו כוס שני וכאן הבן שואל אביו ואם אין דעת בבן אביו מלמדו מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות שבכל הלילות אנו אוכלין חמין ומצה הלילה הזה כולו מצה שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות הלילה הזה מרור שבכל הלילות אנו אוכלין בשר צלי שלוק ומבושיל^א הלילה הזה כולו צלי שבכל הלילות (אין) אנו^א (חייבים לטבול אפילו) פעם אחת הלילה הזה שתי פעמים ולפי דעתו של בן אביו מלמדו מתחיל בגנות ומסיים בשבח ודורש^א מארמי אובד אבי עד שיגמור כל הפרשה כולה: גמ' ת"ר יחכם בנו שואלו ואם אינו חכם אשתו שואלתו ואם לאו הוא שואל לעצמו ואפילו שני תלמידי חכמים שיוודעין בהלכות הפסח שואלין זה לזה: מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות שבכל הלילות אנו מטבלין פעם אחת הלילה הזה שתי פעמים: מתקורף לה רבא אטו כל יומא לא סגיא דלא מטבלא חדא וימנא אלא אמר רבא הכי קתני שבכל הלילות אין אנו חייבין לטבול אפילו פעם אחת הלילה הזה שתי פעמים מתקורף לה רב ספרא חיובא לדרדקי אלא אמר רב ספרא הכי קתני אין אנו מטבלין אפילו פעם אחת הלילה הזה שתי פעמים: מתחיל בגנות ומסיים בשבח: מאי בגנות רב אמר מתחלה עובדי עבודת גלולים היו אבותינו [ושמואל] אמר עבדים היינו אמר ליה רב נחמן לדרו עבדיה עבדא דמפיק ליה מריה לחירות ויהיב ליה כספא ודהבא מאי בעי למימר ליה אמר ליה בעי לאודווי ולשבווי א"ל א פטרתן מלומר מה נשתנה יפתח ואמר עבדים היינו: מרתני^א רבן גמליאל היה אומר ה"ב ל' שלא אמר שלשה

כלומר דין הוא שיהא שואל צמזיגת כוס שני מה נשתנה: מטבילין פעם אחת. טיבול ירקות בתוך הסעודה ובגמרא פריך לה: שמי פעמים. טיבול ראשון דשאר ירקות וטיבול שני דמרור: טבילה כוס כולו כלי. צמן צצית המקדש קיים היה שואל כן: ולפי דעמו של בן אביו נלמדו. אם מצין הרבה יפרש הכל: מתחיל בגנות. מפרש צמזיגת: גמ' אטו כל יומי לא סגיא דלא מטבילין. דקתני שבכל הלילות (אין) אנו מטבילין פעם אחת. אבל אשכנל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות ליכא למיפדך הכי דהתם ה"ק בכל הלילות אין אנו מחזרין אחר מרור: חיובא לדרדקי. צממיה. הא משום הכינא דמיוקווקת כדי שישאלו קעצדין: אלא אמר רב ספרא כו'. מהכא שמעינן דהכי אית לן למימר שבכל הלילות אין אנו מטבילין [אפילו] פעם אחת והאומר אין אנו חייבין לטבול שישוה הוא צידו: פסח ואמר. לאחר שאילת הבן התחיל לומר עבדים היינו וגומר הגדה בשבת והודאה כלומר כן עשה לנו הקציה שהיינו עבדים והוא צידו: פסח ומתני'